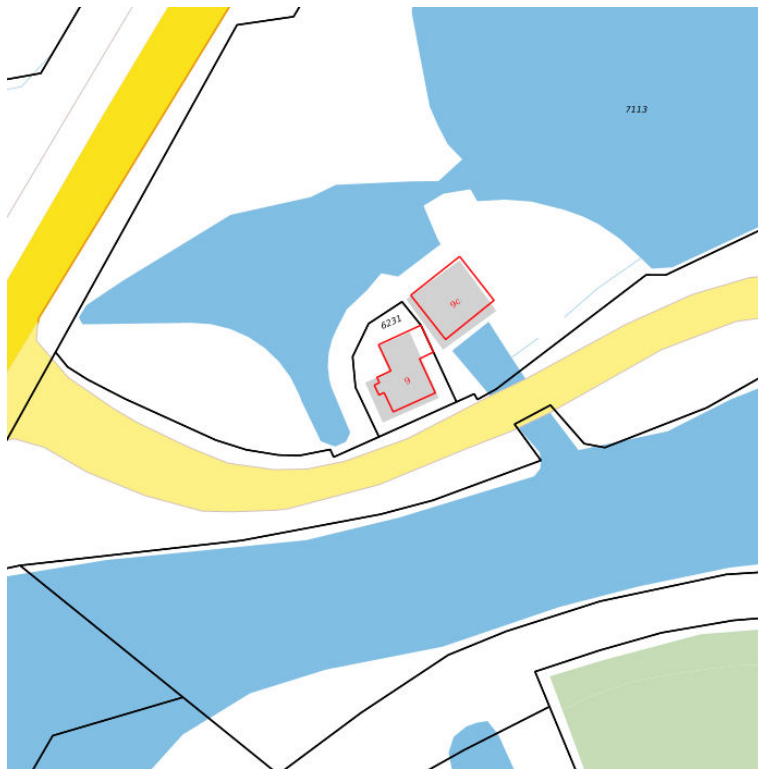

Provinciale Monumenten Noord-Holland

Provincie Noord-Holland

Gemeente:	Hollands Kroon	
Plaatselijke aanduiding:	Van Ewijcksvaart 9C	1761 JS Anna Paulowna
Kadastrale aanduiding:		
Kad. gemeente:	Anna Paulowna	
Sectie:	K	Nummer: 7113
Datum foto's:	10 juli 2019	

Kadastrale kaart situatie (juli 2019)

Inleiding

GEMAAL J.C. de Leeuw is halverwege de negentiende eeuw gebouwd voor de bemaling van de Anna Paulownapolder. Het is vernoemd naar J.C. de Leeuw, directeur en ingenieur van de Maatschappij tot Indijking van de Anna Paulownapolder, die de concessie had verkregen om de polder te bedijken en te bemalen. De maatschappij bouwde het eerste permanente stoomgemaal van de polder.

Het stoomgemaal bestond oorspronkelijk uit een houten gebouw uit 1845, dat in 1847 vervangen is door een stenen gebouw, gebouwd door de aannemer P. Schenk te Oude Sluis. De aannemer van de stoommachine was Langeveld en Co. te Hardinxveld. De eerste ketel werd reeds in 1873 vervangen. In 1873 werd voor f 6.000,-- een nieuwe ketel voor de machine geplaatst. In 1913 werd de installatie vervangen door zuigasmotoren met moderne pompen. In 1933 werd het gemaal geëlektrificeerd. Er staan twee elektrische motoren, die twee pompen aandrijven.

Het huidige gebouw is een restant van een ouder, groter gebouw. In 1933 is een deel gesloopt. Een hogere aanbouw aan de noordoostzijde is afgebroken. Hierin waren een 'werkplaats' en een 'generatorkamer' ondergebracht. Blijven staan is de machinekamer met in een afgescheiden deel de transformatorenruimte. De bewaard gebleven machinekamer is een eenvoudig, witgepleisterd blok uit één bouwlaag. Aan de noordwest- en zuidwestgevel zijn enkele vensters dichtgemetseld.

Het interieur van de transformatorenruimte is niet geschoond.

Het huidige gemaal kan in noodgevallen nog functioneren.

De ter linker zijde gelegen dienstwoning (Van Ewijcksvaart 10) een voormalige dienstwoning (machinistenwoning) behorend bij het gemaal, heeft sterke wijzigingen ondergaan. Deze dienstwoning in een bouwlaag met zadeldak valt niet onder de bescherming, maar speelt wel een positieve rol bij de belevingswaarde van het gemaal, evenals de waterlopen, duikers en andere waterstaatkundige werken zoals sluisjes in de omgeving van het gemaal.

Omschrijving

Exterieur:

Gemaal J.C. de Leeuw, opgemetseld op een hoofdzakelijk rechthoekige plattegrond met witgepleisterde gevels. Het pompgebouw bestaat uit een bouwvolume in één bouwlaag, afgedekt door een plat dak.

De zuidoost gevel, de **voorgevel** met de hoofdentree, heeft drie gietijzeren vensters met kleine roedenverdeling, een scharnierend bovenlicht, de bovenzijde licht gebogen. Rechts van het midden een vernieuwde dubbele, openslaande, houten deur onder een aan de bovenzijde lichtgebogen bovenlicht. Het geheel is bekroond door twee hoekaccenten (waartussen zich voorheen een balustrade bevond).

De **achtergevel**, noordwest, bevat een regelmatige rij met drie ramen van hetzelfde type gietijzeren vensters met kleine roedenverdeling en bovenlicht, de bovenzijde licht gebogen.

De **zuidwestelijke kopgevel** heeft een gietijzeren venster met bovenlicht en kleine roedenverdeling, de bovenzijde licht gebogen.

De later, in 1933, gemaakte **noordoostelijke kopgevel** is vrijwel blind (en heeft een recente deur naar het voormalige transformatorenhuis).

Interieur:

Prominent in het interieur zijn twee pompen aangedreven via een riem en wiel door twee elektrische motoren op betonnen voet. De twee metalen pompen zijn in 1913 volgens het opschrift geleverd door de destijds bekende firma Stork in Hengelo. Bij de installatie vaste mechanismen met stelwiel en ampèremeter. Aan de beide pompen metalen buizen, bevestigd aan het plafond, naar een motor aan de noordwestgevel. De machines zijn overwegend grijs geschilderd met zwarte accenten. De pompen staan onder de vloer in verbinding met de waterlopen. De vloer is verhard met rode tegels, rond de installatie door geel-zwarte tegels in dambordmotief. Tegen de noordoostgevel staan elektrische schakelkasten. Het zichtbare plafond heeft geschilderde houten balken en planken en een grote metalen H-balk. In het interieur een houten kast, een losstaande houten werkbank met bankschroef en een kleine berging op poten, die getuigenis afleggen van de gebruiksgeschiedenis.

Terreinaanleg

Het gebouw is zichtbaar vanaf de dijkweg Van Ewijcksvaart en is functioneel verbonden met waterlopen en waterstaatkundige werken, waaronder enkele sluisjes.

Tot het hierboven vermelde monument behoort al hetgeen door bestemming of anderszins rechtens onroerend is.

Waardering

Het gemaal is van belang vanwege de volgende waarden:

Cultuurhistorische waarde

- als restant van het eerste stoomgemaal van de Anna Paulownapolder;
- als waterstaatkundig onderdeel van het stelsel met de sluisen te Van Ewijcksluis;

Architectuurhistorische waarde

- vanwege de technische inrichting, met twee pompen en motoren, en de hoofdpomp van het restant van het gebouw;

Situationele en ensemblewaarden

- vanwege de zichtbaarheid vanaf de dijkweg en de functionele verbondenheid met waterstaatswerken;

Gaafheid en herkenbaarheid

- van enkele onderdelen waaronder vensters, vloer en plafond en enkele losse houten interieurelementen, die getuigenis afleggen van het gebruik;

Zeldzaamheid

- als een van de oudste nog resterende onderdelen van de permanente bemaling van de Anna Paulownapolder.

De redengevende omschrijving is vastgesteld op 7 juli 2020 onder GS-nr. 1201530/1447809.

Archief: Alkmaar, Regionaal Archief Noord-Holland, Archief Waterschap Anna-Paulownapolder, 1850-1980, 905-968

Literatuur: D. Aten, M. Goris, *Stormenderland. Canon waterstaatsgeschiedenis boven het IJ 700-2008*, Wormer 2009, p. 42-43

Voorgevel gemaal

Achterzijde pompebouw

Het meest rechtse venster in de voorgevel (bovenlicht open)

Detail raamroede bij vensterbank

Interieuraanzicht, een van de vensters met bovenlicht in voorgevel

Deel van plafond

Een van de twee pompen in het interieur

Fabrikantgegevens op pomp

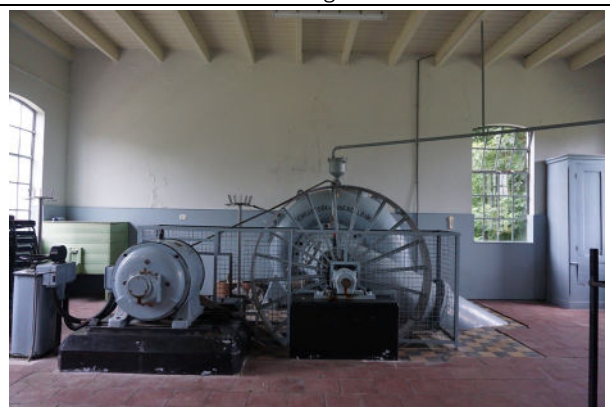
Aandrijf-as wiel en pomp

Een van de bedieningsmechanismes

Overgang pompbuis in vloer

Zijaanzicht

Schakelkasten tegen noordoostelijke wand

Detail tegelvloer bij installatie

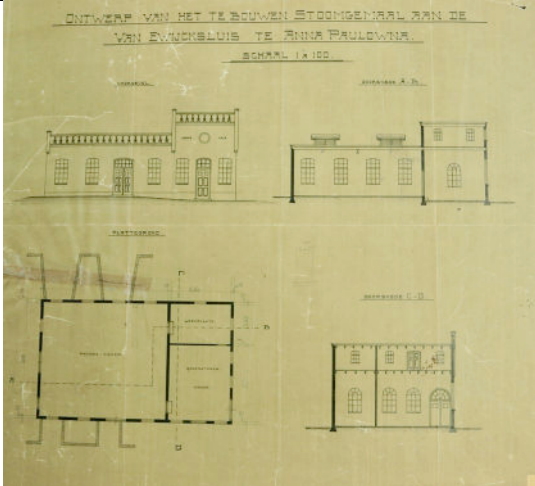
Verplaatsbare werkbank

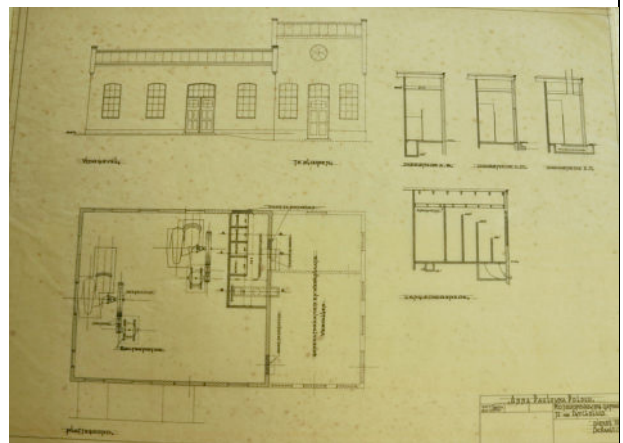
Berging

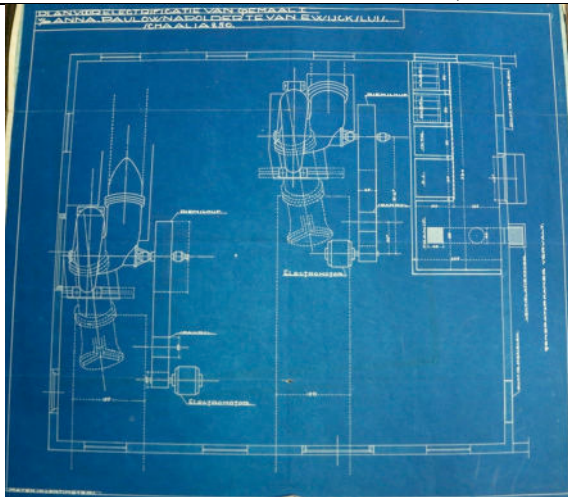
Zicht op het gemaal (rechts) en woning (links)

Ontwerptekening gemaal, situatie voor 1933 (Regionaal Archief Noord-Holland, Alkmaar)

Ontwerptekening verbouwing gemaal, 1933 (Regionaal Archief Noord-Holland, Alkmaar)

Ontwerptekening elektrificatie gemaal, 1933 (Regionaal Archief Noord-Holland, Alkmaar)